СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ

Гл. ас. д-р Петя Василева[1]

Резюме: *Настоящият доклад разглежда ролята на инфлацията върху покупателната способност на домакинствата в България за периода 2019–2025 г. Основната цел е да се проследи как изменението на цените влияе върху реалната стойност на доходите и възможностите на домакинствата да потребяват стоки и услуги. Анализът показва, че най-силен инфлационен натиск се наблюдава през 2022 г., когато средногодишната инфлация по индекса на потребителските цени достига 15,3%. Въпреки увеличението на номиналните доходи, високото поскъпване на храните, енергията и други основни разходи ограничава покупателната способност на домакинствата. През 2023–2024 г. инфлационният натиск постепенно отслабва, което създава условия за възстановяване на реалните доходи.*

През 2025 г. средният общ доход на лице от домакинство достига 14 403 лв., а общият разход – 12 661 лв. Реалните доходи нарастват с 9,7% спрямо предходната година, докато инфлацията по ИПЦ е 4,6%. Това показва, че през 2025 г. ръстът на доходите изпреварва покачването на цените и покупателната способност се подобрява. Същевременно храните и безалкохолните напитки заемат 29,3% от общите разходи на домакинствата, а инфлацията при храните достига 5,9%, което означава, че домакинствата с по-висок относителен дял на основните потребителски разходи продължават да усещат по-силен ценови натиск.

Докладът подчертава, че влиянието на инфлацията не е еднакво за всички домакинства. Най-уязвими са домакинствата с ниски доходи, пенсионерите и семействата, които отделят голяма част от бюджета си за храна, жилище и енергия. В заключение се установява, че покупателната способност зависи преди всичко от съотношението между темпа на нарастване на доходите и цените. Устойчивото подобряване на жизнения стандарт изисква ценова стабилност, повишаване на производителността, реален ръст на трудовите доходи и целенасочена защита на най-уязвимите домакинства.

Ключови думи: *инфлация, покупателна способност, доходи, домакинства*

JEL: E31

THE ROLE OF INFLATION ON THE PURCHASING POWER OF HOUSEHOLDS IN BULGARIA

Head Assist. Prof. Petya Vasileva, PhD

Abstract: *This report examines the role of inflation on the purchasing power of households in Bulgaria for the period 2019–2025. The main objective is to track how price changes affect the real value of income and the ability of households to consume goods and*

[1] p.vasileva@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, катедра „Финанси и кредит“

services. The analysis shows that the strongest inflationary pressure is observed in 2022, when the average annual inflation rate according to the consumer price index reaches 15.3%. Despite the increase in nominal incomes, the high price increase of food, energy and other basic expenses limits the purchasing power of households. In 2023–2024, inflationary pressure gradually weakens, which creates conditions for the recovery of real incomes.

In 2025, the average total income per person in a household reaches 14,403 BGN, and total expenditure – 12,661 BGN. Real incomes increase by 9.7% compared to the previous year, while CPI inflation is 4.6%. This shows that in 2025, income growth outpaces price increases and purchasing power improves. At the same time, food and non-alcoholic beverages account for 29.3% of total household expenditure, and food inflation reaches 5.9%, which means that households with a higher relative share of basic consumer expenditure continue to feel stronger price pressure. The report emphasizes that the impact of inflation is not the same for all households. The most vulnerable are low-income households, pensioners and families that allocate a large part of their budget to food, housing and energy. In conclusion, it is established that purchasing power depends primarily on the ratio between the rate of income growth and prices. Sustainable improvement in living standards requires price stability, increased productivity, real growth in labor incomes, and targeted protection of the most vulnerable households.

Key words*: inflation, purchasing power, income, households*

JEL: E31

Въведение

Инфлацията е един от най-важните макроикономически фактори, който пряко влияе върху реалната стойност на доходите и възможностите за потребление. При нарастване на общото ценово равнище една и съща парична сума позволява закупуването на по-малко стоки и услуги. Поради това инфлацията има непосредствено значение за жизнения стандарт и семейното бюджетиране.

Периодът 2019–2025 г. е особено подходящ за анализ, тъй като включва различни икономически фази: сравнително спокойна ценова среда през 2019–2020 г., ускоряване на инфлацията през 2021 г., силен ценови шок през 2022 г., забавяне през 2023–2024 г. и ново покачване на средногодишната инфлация до 4.6% през 2025 г.

Целта на изследването е да се оцени влиянието на инфлацията върху покупателната способност на домакинствата в България чрез сравнителен анализ на цените, доходите, разходите и реалните доходи. Използвани са официални данни на НСИ и хармонизирани показатели на НСИ/Евростат.

Основната теза е, че инфлацията влияе отрицателно върху покупателната способност, когато цените нарастват по-бързо от доходите. В същото време ефектът е различен за различните домакинства, защото структурата на потреблението, размерът на дохода и наличието на спестявания и кредити определят реалната чувствителност към ценовите промени.

Първи параграф

Теоретична рамка: инфлация и покупателна способност

Инфлацията представлява устойчиво повишаване на общото равнище на цените. В България основният измерител за потребителската инфлация е индексът на потребителските цени (ИПЦ), а хармонизираният индекс на потребителските цени (ХИПЦ) позволява съпоставимост между държавите членки. НСИ посочва, че ИПЦ измерва крайните парични потребителски разходи на резидентните домакинства на територията на страната.

Покупателната способност показва колко стоки и услуги могат да бъдат придобити с даден доход. Номиналният доход е паричният размер на дохода, докато реалният доход отчита изменението на цените. Оттук следва основният аналитичен принцип: динамиката на покупателната способност се определя от съотношението между ръста на доходите и инфлацията.

Инфлацията може да бъде породена от различни фактори – повишено търсене, увеличение на производствените разходи, ценови шокове при енергията и суровините, прекъсвания на веригите на доставки или комбинация от тези фактори. За домакинствата обаче от значение е крайният ефект върху цените на стоките и услугите в потребителската кошница.

Канали на въздействие върху домакинствата

Първият канал е прякото намаляване на реалната стойност на доходите. При висока инфлация заплата или пенсия с непроменен номинален размер позволява закупуването на по-малко блага.

Вторият канал е структурата на разходите: когато храните и жилищните разходи поскъпват, домакинствата ограничават разходи за нехранителни стоки и услуги.

Третият канал е обезценяването на паричните спестявания. Когато номиналната доходност по спестяванията е по-ниска от инфлацията, реалната стойност на натрупаните средства намалява.

Четвъртият канал е несигурността – високата инфлация затруднява семейното планиране и променя момента на покупките.

Таблица 1.Канали на въздействие на инфлацията

Канал	**Механизъм**	**Очакван ефект**
Реален доход	Цените растат по-бързо от доходите	Намаляване на потреблението
Разходна структура	Основни нужди поскъпват	По-малък бюджет за други стоки
Спестявания	Доходността изостава от инфлацията	Загуба на реална стойност
Очаквания	Повишена ценова несигурност	Отлагане/ускоряване на покупки

Източник: НСИ, методология за ИПЦ и ХИПЦ; аналитична интерпретация.

Динамика на инфлацията в България през перода 2019-2025 г.

Официалните годишни данни показват няколко ясно различими периода. Средногодишната инфлация по ИПЦ е 3.1% през 2019 г. и 1.7% през 2020 г. През 2021 г. тя се ускорява до 3.3%, а през 2022 г. достига 15.3%. След това следват 9.5% през 2023 г., 2.4% през 2024 г. и 4.6% през 2025 г.

Таблица 2. Динамика на инфлацията в България през периода 2019-2025 г.

Година	Средногодишна инфлация по ИПЦ %)	ХИПЦ, средногодишна %)	Доход на лице (лв.)	Разход на лице (лв.)
2019	3.1	2.5	6 592	6 214
2020	1.7	1.2	7 002	6 220
2021	3.3	2.8	7 705	7 042
2022	15.3	13.0	9 008	8 389
2023	9.5	8.6	10 846	10 044
2024	2.4	2.6	12 857	11 712
2025	4.6	3.5	14 403	12 661

Източник: НСИ – годишни данни за ИПЦ/ХИПЦ и „Доходи, разходи и потребление на домакинствата“, 2019–2025 г.; за ХИПЦ 2021–2025 – НСИ/Евростат съпоставими серии.

2022 г. е повратна. Средногодишната инфлация по ИПЦ е 15.3%, а през декември годишната инфлация достига 16.9%. НСИ отчита намаление на покупателната способност при повечето основни хранителни продукти спрямо 2021 г. Това е ключов пример за ситуация, в която номиналните доходи могат да растат, но цените растат още по-бързо за конкретни стоки.

През 2023–2024 г. инфлационният натиск отслабва. През 2024 г. средногодишната инфлация е 2.4%, докато общият доход на лице се увеличава с 18.5%. През 2025 г. средногодишната инфлация по ИПЦ е 4.6%; годишната инфлация през декември е 5.0%, а по ХИПЦ – 3.5%.

Втори параграф

Доходи, разходи и реална покупателна способност

Номиналният общ доход средно на лице от домакинство нараства от 6 592 лв. през 2019 г. до 14 403 лв. през 2025 г. Това представлява повече от двукратно увеличение. Общият разход също се увеличава – от 6 214 лв. през 2019 г. до 12 661 лв. през 2025 г.

Таблица 3. Доходи, разходи и реална покупателна способност

Година	Ръст на дохода	Ръст на разхода	Съотношение разход/доход	Оценка
2019	9.6%	7.7%	94.3%	Положителна динамика
2020	6.2%	0.1%	88.8%	Пандемия и ограничено потребление
2021	10.0%	13.2%	91.4%	Натиск върху бюджета
2022	16.9%	19.1%	93.1%	Силен инфлационен натиск
2023	20.4%	19.7%	92.6%	Начало на възстановяване
2024	18.5%	16.6%	91.1%	Реално подобрение
2025	12.0%	8.1%	87.9%	Силно подобрение

Източник: Изчисления на автора въз основа на годишните данни на НСИ за доходи и разходи.

През 2022 г. доходите нарастват с 16.9%, но разходите се увеличават с 19.1%. Това означава, че значителна част от номиналното увеличение на доходите е погълната от ценовия натиск. В резултат домакинствата имат по-малка възможност да увеличат спестяванията или да финансират допълнително потребление.

През 2025 г. ситуацията е различна: общият доход нараства с 12.0%, а общият разход само с 8.1%. НСИ отчита ръст на реалните доходи от 9.7% спрямо 2024 г. Следователно 2025 г. е пример за година, в която ръстът на доходите изпреварва инфлацията и покупателната способност се подобрява.

Таблица 4. Общ доход средно на лице от домакинството 2024-2025 г.

Източник	**2024, лв. на лице**	**2025, лв. на лице**	**Изменение**
Общ доход	12 857	14 403	12.0%
Работна заплата	7 071	8 231	16.4%
Самостоятелна заетост	923	1 072	16.1%
Пенсии	3 863	4 224	9.3%

Източник: НСИ, 2025 г.

Покупателна способност при основни стоки

Покупателната способност може да се представи чрез броя единици от определена стока, които могат да бъдат закупени с дохода средно на лице. Този подход позволява да се види реалният ефект от цените върху конкретното потребление, което е особено важно при хранителните продукти.

През 2022 г. НСИ отчита спад на покупателната способност при повечето основни хранителни продукти, като сред най-силно засегнатите са захар, яйца, сирене, кашкавал и хляб. Това потвърждава, че общият индекс на инфлацията не е достатъчен – важно е какво купува конкретното домакинство.

Таблица 5. Покупателна способност при основни стоки

Стока	**Покупателна способност 2025**	**Коментар**
Бял хляб, кг	4 879	Базов продукт с висока честота на покупки
Прясно мляко, л	4 890	Основна хранителна стока
Яйца, бр.	32 598	Относително висока физическа покупателна способност
Сирене, кг	962	По-висока единична цена
Кашкавал, кг	691	Висока чувствителност към цената
Телевизор, бр.	18	Дълготраен разход, който може да се отлага

Източник: НСИ, „Покупателна способност на домакинствата“, 2025 г.

През 2025 г. домакинствата изразходват 3 713 лв. средно на лице за храна и безалкохолни напитки, което представлява 29.3% от общия разход. Средногодишната инфлация при храните е 5.9% – над общата инфлация по

ИПЦ от 4.6%. Това означава, че домакинство с относително висок дял на храните в бюджета може да усеща по-силен инфлационен натиск от средния.

Сходен анализ може да се приложи към жилищните разходи, транспорта и услугите. Важен извод е, че личната инфлация е функция на собствената потребителска кошница. Следователно две домакинства със същия доход могат да имат различно усещане за поскъпването и различна промяна в реалния жизнен стандарт.

Социални ефекти и уязвими групи

Инфлацията има неравномерен социален ефект. Домакинствата с ниски доходи обикновено отделят по-голям дял от бюджета си за храна, жилище и енергия. Тъй като тези разходи трудно могат да бъдат избегнати или заменени, техният реален бюджет се свива по-силно при ценови шок.

Пенсионерите са чувствителни към времето на осъвременяване на пенсиите. Ако цените се ускорят между две актуализации, реалният доход може временно да намалее. При работещите домакинства механизмът е различен – заплатите могат да се увеличат по-бързо в условия на недостиг на труд, което частично или напълно компенсира инфлацията.

Инфлацията влияе и върху имущественото неравенство. Домакинства с недвижими имоти или други активи могат да бъдат частично защитени от обезценяване на парите, докато семейства без активи и с малки спестявания остават по-изложени на реална загуба на покупателна способност.

Икономическа политика и мерки

Политиката за ограничаване на отрицателните последици от инфлацията трябва да бъде насочена към ценова стабилност и защита на уязвимите групи. Универсалните компенсации могат да бъдат скъпи и да поддържат търсенето; по-ефективни са целеви мерки за домакинствата с най-силно засегнат бюджет.

В краткосрочен план подходящи инструменти са целеви социални трансфери, енергийна подкрепа и временни механизми за адаптация на социалните плащания. В дългосрочен план по-устойчиви са политиките за повишаване на производителността, инвестициите, конкуренцията и реалните трудови доходи.

Таблица 6. Икономическа политика и мерки

Мярка	**Предимство**	**Основен риск**
Целева социална подкрепа	Защитава уязвими домакинства	Административна сложност
Енергийни компенсации	Бърз ефект върху базови разходи	Фискална тежест
Конкуренция и контрол на пазара	Ограничава прекомерни ценови маржове	Ограничен ефект при външен шок
Ръст на производителността	Устойчиво повишава реалните доходи	Изисква време и инвестиции

Източник: НСИ, 2025 г.

Заключение

Анализът на периода 2019–2025 г. показва, че инфлацията има съществено значение за покупателната способност на домакинствата в България. Най-силният отрицателен ефект се проявява през 2022 г., когато средногодишната инфлация по ИПЦ достига 15.3%, а НСИ отчита спад на покупателната способност при повечето основни хранителни продукти.

След 2022 г. реалната позиция на домакинствата постепенно се подобрява. През 2024 г. инфлацията е едва 2.4% средногодишно, а доходът на лице се увеличава с 18.5%. През 2025 г. общият доход достига 14 403 лв., реалните доходи нарастват с 9.7%, а разходите се увеличават с 8.1%. Това означава, че ценовият натиск вече не поглъща основната част от номиналния ръст на доходите.

Въпреки това неравномерното въздействие на инфлацията остава важно. През 2025 г. храната и безалкохолните напитки представляват 29.3% от общия разход, а инфлацията при храните е 5.9%. Затова домакинствата с по-ниски доходи могат да изпитват по-силен натиск от средния, дори когато общата инфлация изглежда умерена.

Основният извод е, че покупателната способност зависи от съотношението между цените и доходите, а не само от номиналния ръст на доходите. Устойчивото подобрение на жизнения стандарт изисква ценова стабилност, ръст на производителността, реално увеличение на възнагражденията и ефективна защита на уязвимите домакинства.

Използвани източници

1. Национален статистически институт (НСИ). (2024). Доходи, разходи и потребление на домакинствата през 2024 година.
2. Национален статистически институт (НСИ). (2025). Доходи, разходи и потребление на домакинствата – 2025 година – годишни данни.
3. Национален статистически институт (НСИ). (2025). Инфлация и индекси на потребителските цени – годишни данни 2019–2025 г.
4. Национален статистически институт (НСИ). (2025). Покупателна способност на домакинствата – 2025 година.
5. Beins, B. (2012). APA Style Simplified: Writing in Psychology, Education, Nursing, and Sociology. New York: Wiley-Blackwell.
6. Eurostat. (n.d.). Harmonised Index of Consumer Prices (HICP): Annual data and methodology.
7. https://www.investor.bg/a/515-ikonomika-i-makrodanni/429750-ipi-pokupatelnata-sposobnost-narastva-s-nad-80-za-desetiletie